



**KARLSTADS  
UNIVERSITET**

# **Vita Bandet**

Studie om den lokala föreningen Vita Bandet i Karlstad under  
1920–1925.

Av: Carolina Jansson

Fakulteten för humaniora och samhällsvetenskap  
Historia II med didaktisk inriktning  
Handledare: Peter Olausson  
Examinator: Anders Forsell  
10,5 hp – B-uppsats  
VT19

# Innehållsförteckning

1. Inledning .....	1
1.1 Syfte .....	2
1.2 Frågeställningar.....	2
1.3 Begreppsförklaring.....	3
1.4 Problemformulering .....	4
2. Tidigare Forskning .....	5
3. Metod .....	7
3.1 Avgränsningar .....	9
3.2 Material .....	9
4. Bakgrund .....	11
4.1 Nykterhetsrörelsen i Sverige .....	11
4.2 Uppkomsten av Vita Bandet i Sverige och i Karlstad.....	12
5. Resultat.....	14
5.1 Hur många medlemmar hade föreningen 1920 och hur förändrades detta fram till 1925?.....	14
5.2 På vilket sätt arbetade Karlstads förening för att expandera sin verksamhet och nå ut till flera i staden? .....	15
5.3 På vilket sätt kopplades föreningens kamp för nykterhet till ett kristet och sedligt samhälle?.....	19
6. Analys och Slutsatser .....	20
6.1 Hur många medlemmar hade föreningen 1920 och hur förändrades detta fram till 1925?.....	20
6.2 På vilket sätt arbetade Karlstads förening för att expandera sin verksamhet och nå ut till flera i staden? .....	21
6.3 På vilket sätt kopplades föreningens kamp för nykterhet till ett kristet och sedligt samhälle?.....	22
7. Sammanfattning .....	24
8. Käll- och litteraturförteckning .....	
9. Bilagor.....	

# 1. Inledning

Perioden kring 1810–1850 kallas i svensk historia ofta för husbehovsbränningseran eller alkoholismens decennier, detta på grund av den enorma alkoholkonsumtion som rådde. I Sverige drack varje svensk runt 20 liter ren alkohol per capita och år.<sup>1</sup> Den höga konsumtionen fortsatte tills husbehovsbränningen förbjöds år 1855. Följden av detta var bland annat att staten nu lättare kunde kontrollera brännvinstillverkningen men även beskatta den. I samband med brännvinseran väcktes en rörelse vars kamp för ett nyktert Sverige skulle sätta sin prägel på den svenska utvecklingen från mitten av 1800-talet och större delen av 1900-talet.<sup>2</sup>

Nykterhetsrörelsen var en av de rörelser som växte sig stark under slutet av 1800-talet och som kämpade för ett samhälle utan alkohol. Alkoholen hade fört med sig stora samhällsproblem som kriminalitet, fattigdom, svält, sjukdomar och stora samhällskostnader. Många ansåg att alkoholen förstörde samhället och dess chanser till ordentliga, skattebetalande, medborgare. På grund av brännvinskostnaderna hade allt flera svårt att försörja sina familjer och hjälpinsatser behövdes. Tillslut var det flera som vände sig till föreningslivet för att finna stöd och gemenskap.<sup>3</sup>

Bortsatt från de mer traditionella kristna välgörenhetsföreningarna uppkom andra filantropiska föreningar vars mål var att hjälpa folket till att själva ta sig ur sin situation. Inom dessa föreningar var kvinnorna vanligtvis mer passiva medlemmarna. Kvinnorna hade som uppgift att följa och verkställa dem beslut som den manliga styrelsen fattat.<sup>4</sup> Medlemsmässigt utgjorde kvinnor nästan hälften av antalet registrerade medlemmar men de var å andra sidan inte jämställda med männen i föreningen.<sup>5</sup>

År 1900 bildade Emilie Rathou Sveriges första Vita Bandet-förening på Östermalm i Stockholm.<sup>6</sup> 20 år senare var Vita Bandet Sveriges största kvinnoorganisation med flertal

---

<sup>1</sup> Lindgren, Å., (2001), *Rörelser i tiden – en bok om kampen för ett nyktert Sverige*, Sober Förlag, Malmö, ISBN: 91 7296 412 X, Sid: 14

<sup>2</sup> Lindgren, Å., (2001), Sid 14

<sup>3</sup> Bengtsson, Å., (2011), *Nyktra Kvinnor – Folkbildare, Företagare och Politiska Aktörer. Vita bandet 1900–1930*, Makadam Förlag, Halmstad, ISBN: 978-91-7061-092-9, Sid: 17

<sup>4</sup> Bengtsson, Å., (2011), Sid: 17

<sup>5</sup> Bengtsson, Å., (2011), Sid: 49

<sup>6</sup> Bengtsson, Å., (2011), Sid: 58

lokala föreningar över hela landet. Föreningen, som enbart bestod av kvinnliga medlemmar, bedrev arbete för ett nyktert och sedligt samhälle men ville samtidigt sprida medvetenhet om alkoholens negativa konsekvenser för människan och samhället. I och med att föreningen var som mest aktiv under 1900-talet kämpade de även för en fredlig värld utan konflikter som krig.<sup>7</sup>

Karlstads Vita Bandet-förening är inte ett speciellt omtalat ämne. Även om det finns en hel del arkivmaterial efterlämnat har inga utredningar gjorts som resulterat i tryckta verk. I min undersökning står kvinnorna i fokus och jag kommer analysera deras verksamhet utifrån deras vilja att påverka sitt samhälle och sin vardag.

### 1.1.Syfte

Syftet med uppsatsen är att undersöka kvinnoföreningen Vita Bandet och deras insats för ett mer avhållsamt samhälle med fokus på de kristna kvinnornas kamp inom nykterhetsrörelsen. Detta genom att belysa Karlstads lokala förenings engagemang och verksamhet.

### 1.2 Frågeställningar

1. Hur många medlemmar hade föreningen 1920 och hur förändrades detta fram till 1925?
2. På vilket sätt arbetade Karlstads förening för att expandera sin verksamhet och nå ut till flera i staden?
3. På vilket sätt kopplades föreningens kamp för nykterhet till ett kristet och sedligt samhälle?

---

<sup>7</sup> Bengtsson, Å., (2011), Sid: 16

### 1.3 Begreppsförklaring

I Vita Bandets verksamhetsberättelser återfinns begreppet sedlighet ett flertal gånger. Samma begrepp kan även påträffas i mina frågeställningar. Men i och med att begreppet är svårtolkat samt har förändrats genom åren behövs en begreppsförklaring för vad sedlighet står för i denna uppsats. Uppsatsen kommer behandla och tolka begreppet på det vis som Vita Bandet-föreningen har. Detta för att få en så tydlig förklaring som möjligt av deras verksamhet, i frågan kring deras kristna och sedliga budskap.<sup>8</sup>

Sedlighet må vara ett föråldrat ord i dagens samhälle men däremot har det haft stor betydelse under föregående decennier. Begreppet har dock förändrats i takt med samhället och dess normer. Sedlighet kopplas ofta samman med moral och särskilt med sexualmoral. Under 1900-talet var sedlighet och osedlighet lika självklart som nykterhet och onykterhet. Exempelvis predikade Vita Bandet för en kristen livsstil vilket de ansåg var att leva sedligt. De höll hårt om traditionella grundpelare såsom vikten av äktenskap samt familjen men ansåg också att kvinnor och män skulle leva som jämlikar. Genom att bland annat avstå från alla sorters rusdrycker levde man ett sedligare liv.<sup>9</sup>

Uppsatsen behandlar även ett flertal förkortningar och för att göra det så tydligt som möjligt hänvisas dessa nedan:

- IOGT – Independent Order of Good Templers
- NTO – Nationaltempelordern
- WWCTU – World's Women's Christian Temperance Union
- VB – Vita Bandet
- LKPR – Landsföreningen för kvinnors politiska rösträtt
- FBF – Fredrika Bremer Förbundet
- KFUM – Kristliga föreningen för unga män
- KFUK – Kristliga föreningen för unga kvinnor

---

<sup>8</sup> Sedlighet, *Nationalencyklopedin*, Hämtad: 2019-05-15

<https://www.ne.se/uppslagsverk/ordbok/svensk/sedlighet>

<sup>9</sup> Bengtsson, Å. (2011), sid: 85

## 1.4. Problemformulering

Efter 1910 fanns mer än 100 stycken lokala Vita Bandet-föreningar runt om i Sverige. Det är lätt att tro att dessa lokala föreningar varit betydelselösa och inte haft någon makt. Men de lokala Vita Bandet-föreningarna var tillsammans en del av ett betydligt större nätverk som alla kämpade för ett nyktert samhälle. Dessa föreningar såg skadan som alkoholen hade, inte bara på samhället och dess ekonomi utan även på individerna, såsom alkoholisten och dess anhöriga. 1922 skedde en förbudsomröstning gällande rusdrycksförbudet i Sverige, förslaget blev nedröstat. I ett större organisationssammanhang må de lokala föreningarna ha varit mindre kugghjul i ett stort maskineri men de har samtidigt varit med och förändrat synen på alkohol. Under 1900-talet hade alkoholkonsumtionen minskat avsevärt i jämförelse med alkoholismens decennier under mitten av 1800-talet. Detta tack vare det nykterhetsarbete som skedde under slutet av 1800-talet och början på 1900-talet.

Vita Bandet i Karlstad var i första hand en kvinnlig nykterhetsförening. Men föreningen kämpade även för kvinnans rättigheter och den allmänna rösträtten. Föreningen var därför även en del i kvinnorörelsen, desamma gällde för Vita Bandet i Örebro. Genom att dessa kvinnor engagerade sig i föreningslivet fick de insikt i dem ideologiska och politiska strukturerna som rådde i samhället vilket sedan gav möjligheter till inflytande i kampen för sina rättigheter som medborgare i Sverige.<sup>10</sup>

Forskningsmässigt är även Vita Bandet relativt okänt. Det har inte förekommit någon mer omfattande forskning om föreningarna. Detta på grund av två anledningar, först och främst är det betydligt vanligare att forskare utreder arbetarrörelsen snarare än nykterhetsrörelsen då följderna från den folkrörelsen är mycket tydligare, exempelvis det svenska folkhemmet och fackföreningarna. För det andra har det även bedrivits mindre forskning kring de kvinnliga organisationerna och föreningarna än de som tillåtit båda könen att medverka. Det är ingen tvekan om att IOGT:s verksamhet varit betydligt större i Sverige än Vita Bandets, det är dock inte en anledning till att stryka dem från vår historia.

---

<sup>10</sup> Björk, G. (1999), *At förhandla sitt medborgarskap – Kvinnor som kollektiva politiska aktörer i Örebro 1900-1950*, Stockholm, Arkiv förlag, ISBN: 91 7924 129 8, sid: 53

## 2. Tidigare Forskning

Den tidigare forskningen som uppsatsen har använt sig av som utgångsläge syftar mycket till Vita Bandet i Sverige. Men i och med att föreningen är relativt okänd för forskarna har fokuset tidigare kretsat kring deras uppkomst och etablering som kvinnoorganisation i samhället snarare än deras verksamheter på lokala nivåer. Bland dem forskare som tidigare undersökt Vita Bandet finns Åsa Bengtsson, historiker och universitetslektor i historia. Hennes avhandling *Nyktra Kvinnor* gavs ut av Makadam förlag i 2011.<sup>11</sup> Undersökningen är avgränsad till Sveriges Vita bandet organisation under 1900–1930. Avhandlingen fokuserar på uppstarten av föreningen, inklusive de kvinnor som på något sett haft en betydande roll för föreningens uppkomst samt undersöker mångsidigheten av deras budskap kring ett sedligt samhälle.

I kapitlet Bakgrund finns information som kan vara bra att ha i åtanke när man läser min uppsats. Mycket av denna information handlar om nykterhetsrörelsen och varför dessa nykterhetsföreningar uppstod från första början. Allt detta kan man läsa om i Åke Lindgrens bok *Rörelse i tiden* från 2001.<sup>12</sup> Åke Lindgren var inte bara en författare utan hade även en magisterexamen i statsvetenskap samt arbetade som försäkringsaktuarie innan han blev pensionerad 1996. I sin bok om nykterhetsrörelsen diskuterar och resonerar Lindgren kring alkoholfrågor i samhället under 1900-talet. Boken behandlar inte Vita Bandet som förening utan fokuserar på den så kallade IOGT-NTO-rörelsen som förklaras i bakgrunden. Boken tjänar sitt syfte som informatör kring nykterhetsrörelsen och används i denna uppsats som god bakgrundslitteratur.

Det finns ingen tidigare forskning kring Karlstads lokala Vita Bandet-förening vilket även detta gör ämnet ännu mer intressant och utforskat. De Vita Bandet-föreningar som har blivit forskade om behandlar till största del föreningens uppkomst. I och med att ämnet kring kvinnor i nykterhetsrörelsen är okänt är det inte ovanligt att forskningen börjar med föreningarnas uppkomster. Jag hoppas dock kunna föra denna forskning ett steg framåt.

---

<sup>11</sup> Bengtsson, Å., (2011),

<sup>12</sup> Lindgren, Åke., (2001), *Rörelse i tiden – En bok om kampen för ett nyktrare Sverige*, Sober Förlag, Malmö, ISBN: 91 7296 412 X.

Även om ingen tidigare forskning gjorts kring den lokala föreningen i Karlstad finns dock avhandlingar kring andra lokala föreningar i Sverige. Ett exempel är Gunnela Björks avhandling *Att förhandla sitt medborgarskap – Kvinnor som kollektiva politiska aktörer i Örebro 1900-1950*.<sup>13</sup> Gunnela Björk är historiker samt docent i ämnet historia vid Universitetet i Örebro. I sin analys kring debatten om kvinnlig rösträtt hänvisar hon till flera kvinnligt organiserade föreningar bland annat Vita Bandet. Björk resonerar kring uppkomsten av föreningen och belyser flera av föreningens ståndpunkter, exempelvis nykterhet och jämställdhet i samhället. Gunnela Björks avhandling ger en tydlig bild av kvinnornas kamp till inflytande över politiken men också till sina rättigheter som medborgare i Sverige. Avhandlingen utgör i detta fall god bakgrundslitteratur till uppsatsen samt belyser en annan Vita Bandet-förening i landet.

Uppsatsen har även tagit spjörn mot politikern och folkrörelseforskaren Hilding Johanssons bok *Folkrörelserna i Sverige*<sup>14</sup>. Detta för att ge en tydlig bild över de svenska folkrörelserna och i detta fall nykterhetsrörelsens inverkan på det svenska samhället. Johansson belyser bland annat folkrörelsernas betydelse för utvecklingen av det demokratiska samhället vi har idag. Genom folkrörelserna kan Sveriges medborgare känna att de har något att säga till om. I boken för Johansson även en intressant diskussion kring folkrörelsens chans att etablera sig i vårt nutida samhälle. Boken skrevs 1980 så en del har förändrats men han tar exempelvis upp chansen till en ny folkrörelse kring miljöfrågor, vilket är aktuellt och diskuteras konstant i våra medier.

Slutligen har uppsatsen använt karlstadshistorikern Ove Mobergs bok *Karlstads Stads Historia* för att kort belysa samhället i Karlstad under 1920-talet.<sup>15</sup> Boken är den fjärde utgåvan och sammanfattar Karlstads historia från innan branden till ca 1970-talet. Även denna bok har använts som bakgrundslitteratur för att kunna sätta in i vilken miljö den lokala föreningen verkade.

---

<sup>13</sup> Björk, Gunnela., (1999), *Att förhandla sitt medborgarskap – Kvinnor som kollektiva politiska aktörer i Örebro 1900-1950*, Arkiv Förlag, Lund, ISBN: 91 7924 129 8.

<sup>14</sup> Johansson, H. (1980), *Folkrörelserna i Sverige*, Stockholm, Sober Förlag, ISBN: 91 7296-112-0.

<sup>15</sup>Moberg, O., (1983), *Karlstads Historia – Karlstad under fyra sekler*, Karlstad, ISBN: 91-970139-1-9



### 3. Metod

Uppsatsen utgår ifrån två stycken metoder beroende på de olika frågeställningarna som uppsatsen ska besvara. Dessa två har använts för att få ut ett så tydligt resultat som möjligt. I och med att uppsatsen behandlar både analysfrågor men också frågor som besvaras bäst via diagram var detta lämpligast. Nedan beskrivs genomförandet av undersökningarna utifrån frågeställningarna.

Kvantitativ metod:

1. *Hur många medlemmar hade föreningen 1920 och hur förändrades detta fram till 1925?*

Till den första frågeställningen används en induktiv kvantitativ metod. En kvantitativ metod är den sortens metod som studerar och samlar empirisk data i form av siffror och statistik, ofta för att sedan sortera in i diagram.<sup>16</sup> Detta är ett bra val av metod när man vill ha en tydlig överblick över något specifikt utan att spekulera om något större. Resultatet diskuteras sedan i en analys där den insamlade informationen kan appliceras på en teori. För att besvara denna frågeställning användes inte en kvalitativ metod då den oftast är mer anpassat för undersökningar där målet är att undersöka något på djupet och försöka skapa en helhet.<sup>17</sup> Den induktiva metoden valdes då ingen tidigare teori eller hypotes existerar.<sup>18</sup> Genom uppsatsens undersökning och observationer samlas vetenskaplig empiri in som sedan sammanställs och ger en eller flera slutsatser.

Genomförandet i detta fall ser ut på följande sätt: Samla först ihop medlemsantalet från varje år antingen genom att räkna medlemmarna i till exempel medlemsmatriklar eller liknande loggböcker eller genom sammanställningar i årsberättelserna. Slutligen gör ett linjediagram och sätt in dina olika medlemsantalen årsvis.

---

<sup>16</sup> Florén, A., (2018), *Historiska Undersökningar – Grunder i historisk teori, metod och framställningssätt.*, Studentlitteratur, Lund, ISBN: 978-91-44-12314-1, Sid: 59-60

<sup>17</sup> Florén, A., (2018), Sid: 58

<sup>18</sup> Florén, A., (2018), Sid: 50

Kvalitativ metod:

2. *På vilket sätt arbetade Karlstads förening för att expandera sin verksamhet och nå ut till flera i staden?*
3. *På vilket sätt kopplades föreningens kamp för nykterhet till ett kristet och sedligt samhälle?*

Följande två frågeställningar kommer däremot att besvaras med en induktiv kvalitativ metod. Detta för att verkligen kunna analysera föreningens verksamhet utifrån olika perspektiv. Att applicera en kvantitativ metod på denna sortens frågeställningar hade enbart gett oss observationer av föreningens siffror och deras statistik vilket inte är uppsatsens syfte i det här fallet. Den kvantitativa metoden lämnar inte en öppenhet till olika resultat på samma sätt som en kvalitativ.<sup>19</sup> Med siffror och statistik förekommer ofta en förutsägbarhet som man inom den kvalitativa metoden helst vill undvika då man istället vill söka nya gemensamma mönster och drag hos empirin. Även här användes den induktiva metoden då ingen hypotes om resultatet fanns innan arbetets början.<sup>20</sup> Den insamlade informationen från materialet har varit centrerad kring föreningens möten och annan kontakt med invånarna i Karlstad samt deras olika samarbeten eller andra kopplingar till kristna värderingar.

Genomförandet för dessa två frågeställningar ser ut på följande sätt: Ta reda på vilket källmaterial som är tillgängligt för undersökningen exempelvis protokoll, loggböcker, årsberättelser och rapporter. Samla därefter ihop den information som är relevant för dina frågeställningar samt som källmaterialet erbjuder. Slutligen sammanställ denna information i resultatet.

---

<sup>19</sup> Florén, A., (2018), Sid: 58-61

<sup>20</sup> Florén, A., (2018), Sid: 50

### 3.1. Material

Materialiet som uppsatsen utgår ifrån består av källmaterial från Föreningsarkivet vid Arkivcentrum i Värmland. Bland en hel del annat källmaterial efterlämnat av Karlstads Vita Bandet-förening har uppsatsen utgått ifrån deras årsberättelser och efterlämnade historiska texter. Dessa historiska texter bestod av tryckta källor som var skrivna vid föreningens 25 års och 50 års jubileum. Dessa källor var betydelsefulla för undersökningen då de gav information kring bland annat föreningens olika möten och kurser samt sammanställde föreningens verksamhet under de senaste 25 och 50 åren. För att föreningen skulle ha koll på sina medlemmar antecknades varje gång en medlem gick med eller lämnade i så kallade medlemsmatriklar. I anteckningarna fanns medlemmarnas namn, år de gick med, året de lämnade samt anledningen exempelvis avliden, flyttat eller på egen begäran. Dessa medlemsmatriklarna kunde även bekräftas genom en sammanställning av medlemsantalet i såväl de tryckta jubileumshäftena men även i årsberättelserna. Årsberättelserna behandlades under föreningens årsmöten som oftast anordnades under mars månad. Då gick man igenom föregående årets styrelseprotokoll och medlemmötesprotokoll, vilket omfattade mellan 10-15 protokoll, för att sedan sammanställa till en verksamhetsberättelse. Materialet har varken varit begränsat eller för omfattande för att det skulle påverka mitt resultat. Allt material sträcker sig exempelvis över de år som utreds och inget material har förstörts eller försvunnit om enligt Föreningsarkivet i Karlstad.

Allt material som används i en undersökning bör genomgå en källkritisk granskning utifrån de fyra kriterierna.<sup>21</sup> Chansen att källmaterialet skulle vara förfalskat är låg då årsberättelserna är signerade av den dåvarande styrelseordföranden, sekreteraren samt en justerare. Tidsmässigt har protokollen från mötena datusignerats och även de blivit godkända av ordförande, sekreterare och justerare. Årsberättelserna har även tillkommit efter granskningar av det förgångna året och även undertecknats senast i mars året efter. Gällande beroendekriteriet har föreningens tidigare protokoll använts för att sammanställa årsberättelserna vilket gör dem beroende av andra källor. Å andra sidan är det föreningens egna anteckningar som tillkommit av föreningens egna medlemmöten vilket gör dem trovärdiga. Att källorna skulle vara

---

<sup>21</sup> Thurén, T., (2005), *Källkritik*, Liber AB, Stockholm, ISBN: 978-91-47-05293-6, Sid 13

tendensiösa på ett negativt sätt ser jag även det som osannolikt då de inte är ämnade för annat än att dokumentera föreningens verksamhet.

### 3.2. Avgränsningar

Avgränsningarna som gjorts för denna uppsats innefattar först och främst fokuset på den lokala föreningen. Vita Bandet härstammar och grundades som sagt utifrån och efter andra internationella organisationer vilket gör att Karlstads lokala förening i viss mån kan ses som en liten spelare i ett mycket större spel. Men å andra sidan är det på lokala nivåer som de flesta organisationer och föreningar startar. Utifrån den mängd tid vi fått var även en undersökning på en lokal nivå mer genomförbar än en nationell eller till och med internationell undersökning om till exempel Vita Bandets hela verksamhet i Sverige eller WWCTU's verksamhet. Till denna avgränsning kan även valet av det geografiska området diskuteras. En betydande faktor till varför undersökningen har ägt rum i Karlstad är dels för tillgängligheten av Föreningsarkivet vid Arkivcentrum här i Karlstad. Men intressant är också att det inte skett någon tidigare forskning på just den lokala föreningen. Risken att materialet skulle vara för omfattande eller för glest övervägdes också och är anledningen till att uppsatsen inte behandlar exempelvis Göteborg eller Kils Vita bandet-förening.

Även här gjordes ytterligare en avgränsning i syn på mängden frågeställningar. Intressant hade även varit att undersöka vilka sorters kvinnor som var delaktiga inom föreningen men i brist på tid och material var detta inte möjligt i det här fallet. Materialet förde inte med sig tillräckligt med information för att kunna besvara en sådan frågeställning på ett rättvist sätt och därför avgränsades frågeställningarna till de tre som uppsatsen nu ska undersöka.

Slutligen gjordes en avgränsning när det kommer till den tidsperiod som uppsatsen undersöker. I och med att uppsatsen skulle utreda föreningens verksamhet samt deras vilja att expandera valdes ett par år efter uppstarten. Intressant är även perioden då folkomröstningen för rusdrycksförbudet skedde år 1922 vilket var en viktig målstolpe för organisationen i Sverige. Därför ligger denna uppsats fokus på Vita Bandets lokala förening i Karlstad under perioden 1920–1925.

## 4. Bakgrund

### 4.1. Nykterhetsrörelsen i Sverige

Nykterhetsrörelsen var en folkrörelse som först uppkom under 1800-talets mitt och hade som mål att påverka alkoholpolitiken i Sverige. Vårt samhälle hade inte sett ut som det gör idag om inte för de folkrörelser som präglade 1800- och 1900-talet. Om man ska förklara Sveriges demokrati räcker det inte med att förklara riksdagen och regeringens verksamhet. Man måste även lyfta upp Sveriges organisationsväsende. Folkrörelserna har nämligen utgjort grunden för demokratin i hela vårt land. Dessa folkrörelser har genom olika opinionsskapande intressegrupper samverkat med Sveriges stat och kommuner för att förändra strukturer i samhället.<sup>22</sup>

Under 1840-talet fick nykterhetsrörelsen sitt första genomslag och på grund av den höga konsumtionen på alkohol bildades flera nykterhetsföreningar runt om i Sverige, exempelvis Svenska Nykterhetsällskapet. Denna etapp var dock kortlivad men samma rörelse fick sedan en ny verkan under 1880-talet i takt med uppkomsten av den ursprungligen amerikanska föreningen Independent Order of Good Templars (IOGT) i Sverige. Denna gång med strängare krav på sina medlemmar om absolut avhållsamhet gentemot alkohol men även målet om rusdrycksförbud. Tidigare var dem flesta föreningarnas mål att minska på alkoholkonsumtionen men inte nödvändigtvis förbjuda den.<sup>23</sup>

IOGT är en av de större nykterhetsorganisationerna, inte bara i Sverige utan denna förening fanns, och finns på de flesta ställen fortfarande kvar, över större delar av världen. Men IOGT var inte den första och inte heller den enda stora föreningen under 1800-talet. År 1873 grundades World Women's Christian Temperance Organisation (WWCTU) också känd, i Sverige, som Vita Bandet. Även denna organisation kämpade för ett nyktert samhälle men till skillnad från IOGT var WWCTU en kvinnoorganisation. Nykterhetsrörelsen, liksom samhället under 1800-talet, var till största del präglad av ojämlikhet kring könen. Kvinnor var i de flesta föreningar välkomna att ansluta sig men de hade inte mycket att säga till om. Inom IOGT fick även kvinnor vara med i styrelsen men föreningen var fortfarande starkt dominerad av män.<sup>24</sup>

---

<sup>22</sup> Johansson, H. (1980), sid: 122

<sup>23</sup> Lindgren, Å., (2001), sid: 16-18

<sup>24</sup> Bengtsson, Å. (2011), sid: 48-49

WWCTU stod inte heller enbart för ett nyktert samhälle utan kämpade även för jämlikhet mellan kvinnor och män, bland annat för lika och allmän rösträtt. Med den kvinnliga rösträtten skulle det bli oerhört mycket lättare att rösta igenom en ny och förbättrad nykterhetspolitik. Rösträttsrörelsen kom till Sverige runt 1902 med bildandet av olika rösträttsföreningar, inte minst Landsföreningen för Kvinnors Politiska Rösträtt också känd som LKPR. Nykterhetsrörelsen och kvinnorrörelsen gick för många kvinnoorganisationer hand i hand och tillsammans utgjorde de ett kvinnligt globalt nätverk.<sup>25</sup>

#### 4.2. Uppkomsten av Vita Bandet i Sverige och i Karlstad

Den första svenska Vita Bandet-föreningen bildades av Emelie Rathou på Östermalm i Stockholm år 1900. Fröken Rathou hade nyligen varit på en nykterhetskonferens i Norge där hon blev inspirerad av den gemenskap och samhörighet som kvinnorrörelsen utstrålade. Hon förstod även betydelsen av ett större nätverk och anslöt sin förening till kvinnoorganisationen WWCTU. Vitbandisternas ideologiska mål var att motarbeta alkoholen och dess dåliga påverkan på samhället. Det här målet skulle man nå genom att uppfostra och undervisa kvinnor och barn till att vara ansvarstagande människor. Till skillnad från de andra kvinnoföreningarna som fanns i Sverige i början av 1900-talet välkomnade Vita Bandet kvinnor från alla olika samhällsklasser. Fredrika Bremer Förbundet (FBF) till exempel riktade sig enbart till medelklasskvinnor i Stockholm.<sup>26</sup>

År 1910 hade Vita Bandet ca 5 700 medlemmar och det fanns 104 stycken lokala föreningar runt om i landet. Vita Bandet var en stor kvinnoförening i Sverige under 1920-talet men störst i Sverige blev den inte förrän 1921 när LKPR upplöstes. Många kvinnoföreningar hade det ofta tufft att få fäste i samhällena då de inte togs på allvar gentemot de ”vanliga”, mansdominerade, föreningarna. En anledning till att fröken Rathous förening klarade sig så bra har till största del med hennes politiska bakgrund att göra. Fröken Emelie Rathou hade innan Vita Bandet en högre uppsatt roll i IOGT organisationen i Sverige och hade därför erfarenhet av föreningsliv och politik. Hon hade även värdefulla kontakter som hon införskaffat sig under sina föredragsresor.<sup>27</sup>

---

<sup>25</sup> Bengtsson, Å. (2011), sid: 57

<sup>26</sup> Bengtsson, Å. (2011), sid: 58

<sup>27</sup> Bengtsson, Å. (2011), sid: 63

Karlstads lokala förening bildades år 1907 efter ett föredrag i Karlstad av fröken Maria Sandström som var ordförande för Vita bandets riksförening. Den blev fort större då föreningen redan efter första året bestod av mer än 65 medlemmar. Föreningen organiserades utifrån en styrelse. I styrelsen fanns ordförande, vice ordförande, sekreterare, vice sekreterare, kassör, suppleanter samt en till tre stycken ledamöter utan särskild titel.<sup>28</sup> Under ett verksamhetsår dokumenterades även hur många medlemsmöten, styrelsemöten samt symöten som hade ägt rum under det gångna året.<sup>29</sup>

I början hade föreningen problem med lokal till sin verksamhet och anordnade de flesta möten hemma hos medlemmarna. Efterhand som medlemsantalet växte fick föreningen ekonomin att hyra ett rum i KFUM:s och KFUK:s lokaler på V. Torggatan och S. Kyrkogatan. Vid större möten och föredrag lånades Karlstads Domkyrka eller Betlehemskyrkan, som idag är Tingvallakyrkan på Ö. Torggatan.<sup>30</sup>

Karlstad som stad under 1920-talet utvecklades fortfarande efter branden år 1865 och hade år 1920 ett befolkningsantal på 19 248 invånare enligt Ove Mobergs bok om Karlstads historia.<sup>31</sup> Sekelskiftet hade präglats av såväl konjunkturförändringar som omstruktureringar efter flera depressioner. Näringslivet bestod av en blandning av stora och små företag. Föreningslivet hade fått ett uppsving vilket gjorde att många Karlstadsbor engagerade sig inom olika föreningar. Störst under 1900-talet var nykterhetsföreningar och idrottsföreningar.<sup>32</sup>

---

<sup>28</sup> Vita bandet, F 1:1, (1907–1931)

<sup>29</sup> Vita Bandet, Historiker Stadgar, F 1:1, *Vita Bandet i Karlstad 1907–1956*.

<sup>30</sup> Vita bandet, F 1:1, (1907–1956)

<sup>31</sup> Moberg, O., (1983), Sid: 106

<sup>32</sup> Moberg, O., (1983), Sid: 167

## 5. Resultat

I följande kapitel kommer resultatet från min undersökning att redovisas. Detta kommer ske utifrån de olika frågeställningarna som underrubriker.

### 5.1. Hur många medlemmar hade föreningen 1920 och hur förändrades detta fram till 1925?

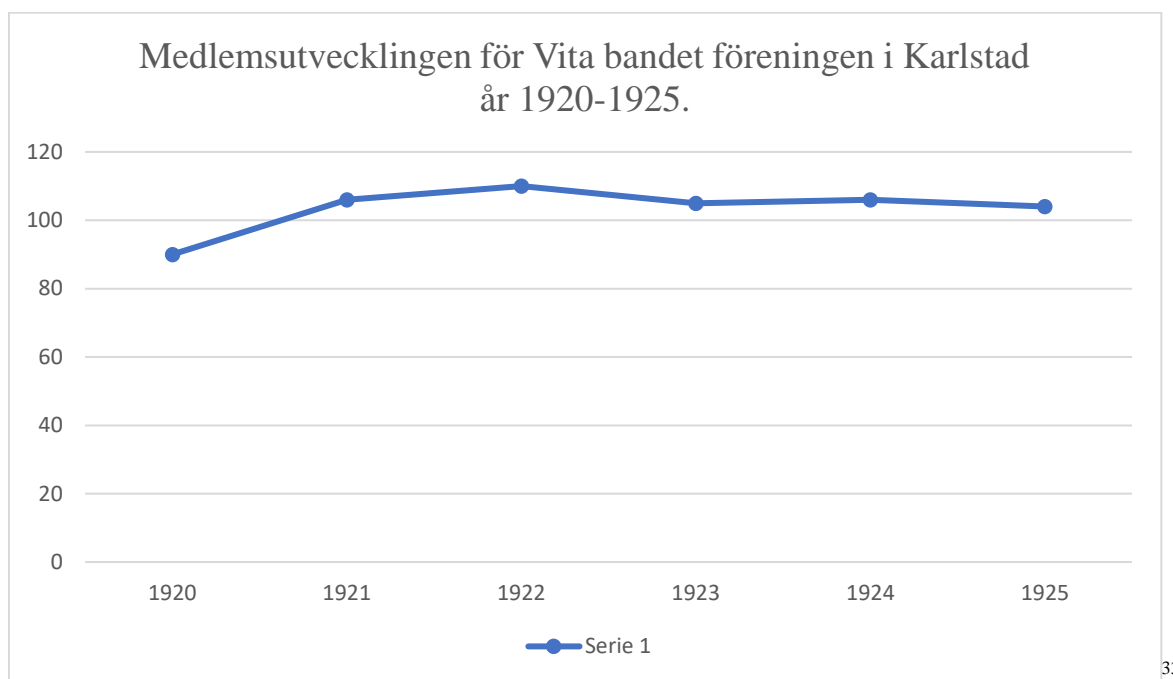


Diagram 1

Ovanstående diagram visar förändringen i medlemsantalet för Karlstads lokala Vita Bandet-förening mellan åren 1920 – 1925 i Sverige. År 1920 hade föreningen 90 stycken medlemmar. Vi kan se en tydlig ökning mellan 1920 och 1922 för att sedan falla en aning och därefter stagnera kring 100 medlemmar.<sup>34</sup>

---

<sup>33</sup> Vita Bandet (1920), *Årsberättelse över Vita Bandets i Karlstad verksamhet under år 1920.*, Vita Bandet (1921), *Årsberättelse över Vita Bandets i Karlstad verksamhet under år 1921.*, Vita Bandet (1922), *Årsberättelse över Vita Bandets i Karlstad verksamhet under år 1922.*, Vita Bandet (1923), *Årsberättelse över Vita Bandets i Karlstad verksamhet under år 1923.*, Vita Bandet (1924), *Årsberättelse över Vita Bandets i Karlstad arbetsår under år 1924.*, Vita Bandet (1925), *Årsberättelse över Vita Bandets i Karlstad verksamhet under år 1925*

<sup>34</sup> Vita Bandet (1920), *Årsberättelse.*, Vita Bandet (1921), *Årsberättelse.*, Vita Bandet (1922), *Årsberättelse.*, Vita Bandet (1923), *Årsberättelse.*, Vita Bandet (1924), *Årsberättelse.*, Vita Bandet (1925), *Årsberättelse*



För att förtydliga bifogar jag även denna tabell:

**Medlemsantalet för Vita bandet-föreningen i Karlstad per år.**

År	Medlemsantal
1920	90
1921	106
1922	110
1923	105
1924	106
1925	104

35

5.2. På vilket sätt arbetade Karlstads förening för att expandera sin verksamhet och nå ut till flera i staden?

Nedan redovisas den sociala verksamheten som Karlstads lokala förening bedrev under 1920–1925

1. Mödramöten:

Mödramötena var föreningens första större aktivitet och uppkom bara några år efter föreningens uppkomst. Föreningens medlemmar fick ofta gå från dörr till dörr för att bjuda in fler mödrar till evenemanget. Mödramötena ordnades varannan vecka under månaderna februari-maj och september-december. De medlemmar som anordnade mötena hade uppgifter som till exempel att hälsa kvinnorna välkomna, diska efter kaffet, hålla i högläsning samt anordna en andakt efter varje möte.<sup>36</sup>

Ett mödramöte var inte som ett vanligt medlemsmöte utan alla stadens kvinnor var välkomna och huvudsyftet var att ge mödrarna i Karlstad lite vila från det hektiska arbetet i hemmet. Kvinnorna hade möjlighet att sy, brodera, läsa, sticka samt konversera med sina vänner och

---

<sup>35</sup> Vita Bandet (1920), *Årsberättelse.*, Vita Bandet (1921), *Årsberättelse.*, Vita Bandet (1922), *Årsberättelse.*, Vita Bandet (1923), *Årsberättelse.*, Vita Bandet (1924), *Årsberättelse.*, Vita Bandet (1925), *Årsberättelse*

<sup>36</sup> Vita Bandet, Historiker Stadgar. F 1:1, *Vita Bandet i Karlstad 1907–1931*

grannar. Mödrarna blev allt fler eftersom kvinnorna drog med sina bekanta till mötena.<sup>37</sup> Under dessa möten hölls ofta föredrag av olika föreningsmedlemmar om till exempel nykterhetsfrågor och barnuppfostran. Under mötena fanns möjlighet att låna böcker från mödrabiblioteket som år 1925 bestod av mer än 400 böcker som föreningen skaffat sig tack vare bidrag från ”Sällskapet för spridning av nyttig folkläsning inom Karlstads stift”.<sup>38</sup>

## 2. Kurser

Den lokala föreningen arrangerade även under sina aktiva år ett flertal olika kurser. Kurser som pågick under 1920–1925 inkluderar matlagningskurs, sykurs, barnavårdskurs samt sjuk- och hälsovårdskurser. Matlagningskurserna hade anordnats av föreningen årsvis sedan 1908 och riktades först till kvinnor som arbetade inom industritjänster men vidgade sig snabbt och välkomnade alla kvinnor. Cirka 30 kvinnor deltog per kurs. Kurserna hölls under 6 veckor med 2 kvällar per vecka och leddes av olika skolkökslärarinnor från stadens folkskola. För att delta i kursen krävdes en avgift på 3 kr per person. Karlstads Folkskolestyrelse var vänliga att låna ut sina lokaler hyresfritt till föreningen för att de skulle kunna anordna sina matlagningskurser i deras skolkök.<sup>39</sup>

1919–1920 styrde Vita Bandet i Karlstad upp en Samarit- och sjukvårdskurs för kvinnorna i staden. Kurserna berörde viktigt ämnen som allmän hygien för familjen och hushållet men även undervisning i första hjälpen vid olycksfall samt smittsamma sjukdomar. Sammanlagt anordnades 15 stycken lektioner.<sup>40</sup> Under åren 1921 och 1924 anordnades även barnavårdskurser. Dessa leddes av fröken Anna Häggbom från ”Svenska Fattigvårdsförbundets Barnavårdsutskott”. På vardera kurstillfälle deltog ca 90 personer, dessa utgjordes av såväl unga flickor från folkskolan som redan tidigare mödrar. Barnavårdskurserna arrangerades i Herrhagsskolans lokaler.<sup>41</sup>

---

<sup>37</sup> Vita Bandet, F 1:1, (1907-1931)

<sup>38</sup> Vita Bandet, Historiker Stadgar, F 1:1, *Vita Bandet i Karlstad 1907–1956*.

<sup>39</sup> Vita bandet, F 1:1, (1907–1931), Vita Bandet, F 1:1, (1907–1956), Vita Bandet (1920), *Årsberättelse*, Vita Bandet (1921), *Årsberättelse*, Vita Bandet (1922), *Årsberättelse*, Vita Bandet (1923), *Årsberättelse*, Vita Bandet (1924), *Årsberättelse*, Vita Bandet (1925), *Årsberättelse*

<sup>40</sup> Vita bandet, F 1:1, (1907–1931), Vita Bandet, F 1:1, (1907–1956), Vita Bandet (1920), *Årsberättelse*, Vita Bandet (1921), *Årsberättelse*, Vita Bandet (1922), *Årsberättelse*, Vita Bandet (1923), *Årsberättelse*, Vita Bandet (1924), *Årsberättelse*, Vita Bandet (1925), *Årsberättelse*.

<sup>41</sup> Vita bandet, F 1:1, (1907–1931), Vita Bandet, F 1:1, (1907–1956), Vita Bandet (1920), *Årsberättelse*, Vita Bandet (1921), *Årsberättelse*, Vita Bandet (1922), *Årsberättelse*, Vita Bandet (1923), *Årsberättelse*, Vita Bandet (1924), *Årsberättelse*, Vita Bandet (1925), *Årsberättelse*

Sykurser organiserades även för flickor och kvinnor i Karlstad. Dessa kurser var i första hand riktade till kvinnor som arbetade inom industrin men även här öppnades dörrarna för alla kvinnor som ville delta. Dessa systugor anordnades i K.F.U.M:s lokaler som Vita Bandet hyrde. Viktigt här är dock att inte missta Vita Bandets sykurser för deras symöten. Sykurserna var riktade ut till stadens invånare för att hjälpa kvinnor som behövde råd inom syteknik, medan symötena anordnades för endast medlemmarna där kvinnorna diskuterade föreningens verksamhet på ett mer frispråkigt sätt än vid medlemsmöten, vilka dokumenterades med protokoll.<sup>42</sup>

### 3. Verksamheten under svåra tider

1922 års folkomröstning slutade med ett nej till förbudet mot alkoholen vilket gjorde föreningens medlemmar besvikna. I årsberättelsen för 1922 förklaras det även hur föreningens arbete inte har kunnat vara lika mångsidig och omfattande som de föregående åren då föreningen nu drabbats av ekonomiska svårigheter. Exempelvis resulterade dessa svårigheter i en höjning av medlemskostnaden från 2 kr till 3 kr 1922.<sup>43</sup> Årsberättelsen för 1922 slutar på följande sätt:

”Vad föreningen inriktat största delen av sin kraft på under det gångna året har således varit arbetet för förbudet. Visserligen gav ej förbudsomröstningen ett önskat resultat, men därför har väl ej arbetet varit förgäves, och misströsta ej. Nytt mod och nya tag i vårt arbete för gud, för hem och för fosterland!”<sup>44</sup>

### 4. Underhåll av vårdhem

Vita Bandet var en så kallad välgörenhetsförening som under hela sin verksamhet donerade antingen pengar eller andra förnödenheter till såväl personer som vilohem. Den lokala föreningen hade inget eget vilohem men donerade ett årsbidrag till bland annat Håkanstorp och Floda Kolonierna. Håkanstorps alkoholisthem i Södermanland var Vita Bandets vilohem för unga flickor och mödrar. Floda Kolonierna hade likande verksamhet i form av

---

<sup>42</sup> Vita bandet, F 1:1, (1907–1931)., Vita Bandet, F 1:1, (1907–1956)., Vita Bandet (1920), *Årsberättelse.*, Vita Bandet (1921), *Årsberättelse.*, Vita Bandet (1922), *Årsberättelse.*, Vita Bandet (1923), *Årsberättelse.*, Vita Bandet (1924), *Årsberättelse.*, Vita Bandet (1925), *Årsberättelse*

<sup>43</sup> Vita Bandet, (1922), *Årsberättelse.*

<sup>44</sup> Vita Bandet, (1922), *Årsberättelse.*

alkoholisthem för män. Dessa två hem syftade båda till att behandla alkoholiserade män och kvinnor men de använde två olika metoder. Männens väg ur alkoholismen var via hårt arbete medan kvinnorna skulle vila bort sjukdomen.<sup>45</sup>

## 5. Spridning av kunskap

En annan stor del av föreningens verksamhet syftade till att sprida kunskap kring nykterhetsfrågan. En av Vita Bandets huvuduppgifter enligt de verksamhetslöften som föreningen gav år 1907 var, ”Föreningen bör söka sprida kunskap om rusdryckernas fördärliga inverkan på såväl drickaren själv som hans barn”.<sup>46</sup> För att sprida god kunskap delade föreningen ut böcker, broschyrer och tidskrifter som behandlade nykter- och sedlighet till Karlstads invånare. Utdelningen av mindre skrifter exempelvis broschyrer skedde i samband med föreningens olika möten och kurser samt vid deras föredrag. Föreningen prenumererade även på Vita bandets tidskrift för att sedan kunna lämna dessa på lasarettet och i läkares mottagningsrum runt om i staden. Skrifter kring alkoholens påverkan på samhället och kroppen delades även ut till stadens skolor samt konfirmander i samarbete med deras präster.<sup>47</sup>

Föreningen anordnade även flera föredrag med fokus på nykterhetsdiskussionen. Till dessa föredrag var alla välkomna men särskilda inbjudningar gjordes ofta till ungdomarna på folkskolan. Några anföranden som skedde mellan 1920–1925 var bland annat, av fröken Emilie Rathou i domkyrkan 1921 angående kvinnornas ansvar i nykterhetsfrågan. 1922 anordnades ett opinionsmöte tillsammans med andra nykterhetsföreningar i Karlstad där förbudsmotståndarnas åtgärder diskuterades.<sup>48</sup>

---

<sup>45</sup> Vita bandet, F 1:1, (1907–1931)., Vita Bandet, F 1:1, (1907–1956)., Vita Bandet (1920), *Årsberättelse.*, Vita Bandet (1921), *Årsberättelse.*, Vita Bandet (1922), *Årsberättelse.*, Vita Bandet (1923), *Årsberättelse.*, Vita Bandet (1924), *Årsberättelse.*, Vita Bandet (1925), *Årsberättelse*

<sup>46</sup> Vita bandet, F 1:1, (1907–1931)., Vita Bandet, F 1:1, (1907–1956)., Vita Bandet (1920), *Årsberättelse.*, Vita Bandet (1921), *Årsberättelse.*, Vita Bandet (1922), *Årsberättelse.*, Vita Bandet (1923), *Årsberättelse.*, Vita Bandet (1924), *Årsberättelse.*, Vita Bandet (1925), *Årsberättelse*

<sup>47</sup> Vita bandet, F 1:1, (1907–1931)., Vita Bandet, F 1:1, (1907–1956)., Vita Bandet (1920), *Årsberättelse.*, Vita Bandet (1921), *Årsberättelse.*, Vita Bandet (1922), *Årsberättelse.*, Vita Bandet (1923), *Årsberättelse.*, Vita Bandet (1924), *Årsberättelse.*, Vita Bandet (1925), *Årsberättelse*

<sup>48</sup> Vita bandet, F 1:1, (1907–1931)., Vita Bandet, F 1:1, (1907–1956)., Vita Bandet (1920), *Årsberättelse.*, Vita Bandet (1921), *Årsberättelse.*, Vita Bandet (1922), *Årsberättelse.*, Vita Bandet (1923), *Årsberättelse.*, Vita Bandet (1924), *Årsberättelse.*, Vita Bandet (1925), *Årsberättelse*

### 5.3. På vilket sätt kopplades föreningens kamp för nykterhet till ett kristet och sedligt samhälle?

Vita Bandet var en kvinnlig kristen nykterhetsorganisation vars syfte var att sprida en protestantisk livssyn och utifrån kristna principer skulle vitbandisterna skapa ett nyktert och sedligt samhälle. Det sedliga livet kunde uppnås genom att bland annat avstå från rusdryckernas skadliga påverkan på kropp och själ. Det ingick även i vitbandisternas medlemslöfte.<sup>49</sup> Föreningens kristna rötter genomsyrade stora delar av dess verksamhet. Exempelvis inleddes alltid föreningens årsmöten med ett inledningstal samt en bön. Det hölls även andakter under flera av den lokala föreningens mödramöten, medlemmöten samt kurser. Vitbandisterna ansåg att gud hade gett dem ett uppdrag. Uppdraget i detta fall var deras nykterhetsarbete. Nykterarbetet skulle agera för en mer välmående och förnuftig livsstil inom de kristna idealen. ”För Gud, för hem och för fosterland” var Vita Bandets motto. Den representerade allt vad föreningen stod för. Deras fundamentala värderingar härstammade från kristendomen och Guds lära. Däremot var alkoholen även en fiende för hemmet och samhället och det var, enligt vitbandisterna, kvinnans uppgift att förändra den rådande situationen.<sup>50</sup>

Synen på sedlighet präglade stor del av föreningens verksamhet. Som beskrivet i begreppsförklaringen, sida 3, kopplades sedlighet till god moral och sexualmoral. Moralen skulle vara desamma för män och kvinnor samt kvinnan skulle ha samma rättigheter som mannen och fullständig kontroll över sin egen kropp. Det sågs dock väldigt allvarligt på äktenskapsbrott då det gick emot det kristna tankesättet, vilket var osedligt.<sup>51</sup> Föreningen nämnde ofta i sina årsberättelser om en ”sedlig uppfostran” vilket de ansåg stod för en uppfostran av jämställdhet- och jämlikhetsvärderingar.<sup>52</sup> Till föreningens mödramöten bjöds mödrar samt blivande mödrar in till möten där det ofta hölls föredrag eller diskussioner kring barnuppfostran. Under många av föreningens föredrag riktades även en särskild inbjudan till

---

<sup>49</sup> Bengtsson, Å. (2011), sid: 85

<sup>50</sup> Vita bandet, F 1:1, (1907–1931), Vita Bandet, F 1:1, (1907–1956), Vita Bandet (1920), *Årsberättelse*, Vita Bandet (1921), *Årsberättelse*, Vita Bandet (1922), *Årsberättelse*, Vita Bandet (1923), *Årsberättelse*, Vita Bandet (1924), *Årsberättelse*, Vita Bandet (1925), *Årsberättelse*

<sup>51</sup> Bengtsson, Å. (2011), sid: 142

<sup>52</sup> Vita bandet, F 1:1, (1907–1931), Vita Bandet, F 1:1, (1907–1956), Vita Bandet (1920), *Årsberättelse*, Vita Bandet (1921), *Årsberättelse*, Vita Bandet (1922), *Årsberättelse*, Vita Bandet (1923), *Årsberättelse*, Vita Bandet (1924), *Årsberättelse*, Vita Bandet (1925), *Årsberättelse*

de unga flickorna på skolorna i Karlstad, detta för att redan vid ung ålder försöka locka flickorna till en sund och sedlig livsstil.<sup>53</sup>

## 6. Analys och Slutsatser

Syftet med uppsatsen var att undersöka Vita Bandet-föreningen och deras arbete för ett nyktert samhälle. Uppsatsen skulle fokusera på dessa kristna kvinnors arbete inom nykterhetsrörelsen samt deras verksamhet. Genom att granska bland annat föreningens kvarlämnade årsberättelser framställdes ett resultat som i detta kapitel kommer diskuteras.

### 6.1. Hur många medlemmar hade föreningen 1920 och hur förändrades detta fram till 1925?

Diagrammet i resultatet visade att föreningens medlemsantal ökade fram till 1922 och sedan stagnerade under resterande år. Vad kan detta bero på? Efter 1921 hade föreningen över 100 medlemmar men efter 1922 började siffrorna att dala. Kan detta ha berott på besvikelsen efter 1922 års misslyckade folkomröstning eller stötte föreningen på ekonomiska svårigheter? Som sagt hölls 1922 en folkomröstning i Sverige om man skulle förbjuda all förtäring av rusdrycker också kända som alkoholhaltiga drycker. I folkomröstningen vann sidan som var emot ett alkoholförbud. I årsberättelsen för 1922 märks en besvikelse över omröstningens resultat men kvinnorna var även beslutna om att ha hopp och att arbetet inte hade varit förgäves. Självklart finns en risk att alla inte delade samma tilltro och därför valde att lämna föreningen.

Föreningen hade även enligt 1922:s årsberättelse stött på ekonomiska svårigheter vilket bidrog till att föreningen var tvungen att kräva en högre medlemsavgift. Istället för föregående års 2 kronor låg avgiften nu på 3 kronor per person. I och med att vi inte säkert kan veta varför medlemsantalet sjönk utan enbart kan komma med rimliga och logiska resonemang fanns det säkert en risk att höjningen av medlemsavgiften bidrog till minskandet av antalet medlemmar i Vita Bandets lokala förening i Karlstad. För många familjer var kostnaderna för hyra och mat redan höga och flera hade även kostnaderna av brännvin och tobak att hantera. Detta lämna litet utrymme till fritidsaktiviteter som att vara med i en förening. Genom denna

---

<sup>53</sup> Vita Bandet, F 1:1, (1907–1956).

analys skulle vi även kunna konstatera att större delen av föreningen var medelklass kvinnor då dessa var de enda som hade råd att betala medlemsavgiften.

## 6.2. På vilket sätt arbetade Karlstads förening för att expandera sin verksamhet och nå ut till flera i staden?

I resultatet kunde vi under denna frågeställning se flera olika exempel på föreningens sociala verksamhet utåt mot stadens invånare. Först och främst hade vi mödramötena som arrangerades varannan vecka under vissa månader. Till dessa hade föreningen gått från dörr till dörr och bjudit in kvinnor i Karlstad. Detta är ett tydligt exempel som lokala föreningar ofta tar till för att kunna expandera sin verksamhet. Det är smidigt samt kostnadsfritt, större föreningar och organisationer i större städer hade oftast ekonomin att skicka broschyrer via post. Mödramötena gick ut på att finnas som en kommunikationsväg för kvinnorna och mödrarna i staden där de kunde diskutera ämnen som till exempel barnuppfostran eller nykterhetsfrågor.

Inom såväl mödramötena som kurser föreningen anordnat har föreningen gynnats av hur kvinnorna även dragit med sina vänner och grannar till möten och kurser samt spridit föreningens namn och verksamhet genom vardagliga samtal i staden. De flesta kvinnorna arbetade i hemmet där de skötte hushållet och tog hand om barnen. Under mötena fick kvinnorna en chans att vila upp sig. Man kan tydligt se i föreningens verksamhet att det viktigaste för dem var att ha en nära kontakt med stadens invånare. De ville synas och höras för att sedan vinna medlemmar på det sättet men de hade inte som ett mål att bli internationella.

Föreningen har även arbetat med att dela ut olika sorters skrifter vilka har gått till bland annat konfirmander samt ungdomar från skolorna, allihop potentiella medlemmar. Att dela ut broschyrer samt Vita Bandets egna tidskrift på välbesökta platser som lasarett och läkares mottagningsrum har även det varit god publicitet för föreningen. Som förklarat i resultatet bedrev föreningen även välgörenhetsarbete i form av underhåll till olika vårdhem. Dessa vårdhem agerade som rehabiliteringscentrum för kvinnor och män som var alkoholister. Det problematiska här är dock hur deras verksamhetsprinciper strider mot deras ideologiska mål. Enligt vitbandisterna var den rätta metoden att behandla alkoholiserade män med hårt arbete medan kvinnorna skulle vila sig ur sjukdomen. Att predika om Vita Bandet som en jämställdhetsfrämjande verksamhet men senare behandla män och kvinnor på olika sätt på grund av den rådande machokulturen kan lätt framstå som motsägelsefullt.

### 6.3. På vilket sätt kopplades föreningens kamp för nykterhet till ett kristet och sedligt samhälle?

Vita Bandet ansåg att man inte levde ett sunt eller sedligt liv om man inte avstod från alkohol. Den mängd alkohol som dracks under 1800-talet var definitivt inte en sund mängd och alkoholens skadliga verkan på såväl kroppen som sinnet var väl kända. Men när det kommer till ett sedligt liv blir det allt mer komplicerat. I begreppsförklaringen fick vi reda på att sedlighet var ett betydelsefullt ord förr samt att det förknippades med att man hade en god moral. Vita Bandet har sedan förklarat att sedlighetsdebatten kretsade kring sexualmoral och reproduktion. Föreningen ansåg att män och kvinnor borde leva som jämlikar och ha samma rättigheter. Men de hävdar även att traditioner är viktiga och äktenskapet samt familjen är två viktiga grundpelare i samhället. Problemet här är dock att om traditioner ska vara kvar gällande äktenskapet under 1920-talet så är inte parterna jämlikar. Mannen hade en högre ställning än kvinnan. Inte enbart på hans arbetsplats eller i samhället utan även i familjen. Kvinnan var den som skulle vara hemma och ta hand om barnen och huset medan mannen arbetade och försörjde familjen.

Deras lösning på problemet, att göra män och kvinnor till jämlikar, var att sprida till mödrarna hur man skulle uppfostra sina barn på ett kristet och sedligt sätt. Genom en god uppfostran skulle exempelvis pojkarna inte dricka alkohol, söka sig till prostituerade eller vara våldsamma mot sina fruar. De vände sig även till de barn och unga som gick i skolorna genom att bjuda in till föredrag och ge ut god litteratur som skulle sprida det sedliga budskapet. Man kan se tydligt att vitbandisterna hade urskilt en brist på jämställdhet mellan män och kvinnor vilket de ansåg gick emot de kristna värderingarna om allas lika värde. Även här kan vi se ett exempel på hur Vita Bandet i Karlstad inte enbart var en förening inom nykterhetsrörelsen utan även engagerade sig inom kvinnorörelsen och kämpade för kvinnors rätt i samhället så väl som nykterheten.

Avslutningsvis för att jämföra med tidigare forskning har Björks avhandling inte nämnt Örebros Vita Bandet-föreningens reaktion på nedröstandet av förbudet och inte heller hur föreningens medlemsantal påverkats under åren. Å andra sidan har Björk istället fokuserat på ett större genusperspektiv i form av utvecklingen av kvinnornas rättigheter. Hon antyder att Vita Bandet i Sverige må ha förlorat omröstningen men tog samtidigt ett steg fram i utvecklingen till kvinnors rättigheter. Detta eftersom att kvinnorna som var engagerade inom



nykterhetsfrågan arbetade emot en motion om könsmarkeringar på valsedlarna, och vann år 1921.<sup>54</sup> Här kan även göras en koppling till Hilding Johanssons bok om folkrörelsernas betydelse i Sveriges utveckling. Han säger bland annat att folkrörelser är så kallade påverkningsgrupper mot staten men även kommunerna. De spelar en stor roll i det politiska spelet och ger människorna i städerna en chans att upprätthålla demokratin i Sverige.<sup>55</sup> I ett större sammanhang har de lokala föreningarna, i till exempel Karlstad och Örebro, spelat en roll i politiken utifrån ett genusperspektiv då de bidragit till utvecklingen av kvinnors rättigheter. För fortsatt forskning inom samma ämne skulle det exempelvis vara intressant att jämföra Vita Bandet som kvinnoförening med exempelvis Fredrika Bremer Förbundet eller någon annan kvinnoförening. Även att undersöka hur nykterhetsarbetet förändrades efter omröstningen exempelvis under 1950-talet. Vad arbetade de för efter förbudsomröstningen? Vilka mål hade dem?

---

<sup>54</sup> Björk, G., (1999), Sid: 132-134

<sup>55</sup> Johansson, H., (1980), Sid: 110-111

## 7. Sammanfattning:

För att sammanfatta uppsatsen handlar undersökningen om den lokala nykterhetsföreningen Vita Bandet i Karlstad. Undersökningen utgår ifrån perioden 1920 – 1925. Anledningen till att jag valt att behandla detta ämne är för att det dels behandlar ett tidigare okänt ämne samt haft en stor betydelse i Sveriges historia. Vita Bandet i Sverige var den största kvinnliga organisationen under 1920-talet och ändå har inte den kvinnliga föreningen belysts på samma sätt som den manliga, exempelvis IOGT. Syftet med studien är att gå igenom föreningens medlemsantal och verksamhet, samt därefter utreda hur föreningen gjorde för att nå ut till stadens invånare samt på vilket sätt deras kristna bakgrund speglades i deras sociala arbete. Uppsatsen utgår ifrån material från Föreningsarkivet vid Arkivcentrum i Värmland och har använt sig av två olika metoder för att på bästa sätt kunna besvara frågeställningarna. Den tidigare forskningen kring den lokala föreningen är obefintlig men avhandlingar kring andra Vita Bandet-föreningar samt hela organisationen har varit till nytta för bakgrunden och analysen.

Under 1800-talet konsumerades en oerhörd mängd alkohol per person och till följd av detta uppkom flera nykterhetsföreningar. Bland dessa var Vita Bandet i Sverige som 1900 bildades av Emilie Rathou i Stockholm. Bara 10 år senare hade föreningen över 100 stycken lokala föreningar runt om i hela Sverige, bland dessa var Karlstads lokala förening. Vita Bandet i Karlstad bedrev en mångsidig och omfattande verksamhet med flera möten, kurser och föredrag om året. För att expandera sin verksamhet vände sig föreningen till stadens invånare. Under mötena och kurserna fick alla kvinnor i staden hjälp med bland annat barnuppfostran, som föll efter sedlig modell, samt tips och råd kring matlagning, syteknik, sjukvård, allmän hygien och genomgång av första hjälpen. Spridningen av god litteratur har även den varit för att informera och sprida kunskap om den sedliga livsstilen. I och med att Vita Bandet är en kristen förening ansåg dem att det var viktigt att leva sedligt. Detta genom att leva enligt Guds ord vilket även innebar att avstå från rusdrycker då detta var skadligt såväl för drickaren själv men även för dem i hans omgivning.

## 8. Käll- och litteraturförteckning

### Otryckta källor:

Från Föreningsarkivet på Arkivcentrum i Karlstad:

#### **Vita Bandets lokala avd. Karlstad.**

Vita Bandet Karlstad. (1920). Årsberättelse över Vita Bandets i Karlstad verksamhet under år 1920, Karlstad, A3:1.

Vita Bandet Karlstad. (1921). Årsberättelse över Vita Bandets i Karlstad verksamhet under år 1921, Karlstad, A3:1.

Vita Bandet Karlstad. (1922). Årsberättelse över Vita Bandets i Karlstad verksamhet under år 1922, Karlstad, A3:1.

Vita Bandet Karlstad. (1923). Årsberättelse över Vita Bandets i Karlstad verksamhet under år 1923, Karlstad, A3:1.

Vita Bandet Karlstad. (1924). Årsberättelse för Vita Bandet i Karlstad arbetsåret 1924, Karlstad, A3:1.

Vita Bandet Karlstad. (1925). Årsberättelse över Vita Bandets i Karlstad verksamhet under år 1925, Karlstad, A3:1.

### Tryckta Källor:

Från Föreningsarkivet på Arkivcentrum i Karlstad:

#### **Historiker, Stadgar från Vita Bandet Karlstad.**

Vita Bandet Karlstad. (1932), Vita Bandet i Karlstad – 1907–1931. Karlstad, F1:1.

Vita Bandet Karlstad. (1957), Vita Bandet i Karlstad – 1907–1956. Karlstad, F1:1.

### Litteratur:

Bengtsson, Å. (2011). *Nyktra Kvinnor – Folkbildare, Företagare och politiska aktörer. Vita Bandet 1900–1930*, Halmstad, Makadam Förlag, ISBN: 978-91-7061-092-9.

Björk, G. (1999). *Att förhandla sitt medborgarskap – Kvinnor som kollektiva politiska aktörer i Örebro 1900–1950*, Lund, Arkiv Förlag, ISBN: 91 7924 129 8.

Florén, A., (2018), *Historiska Undersökningar – Grunder i historisk teori, metod och framställningssätt.*, Studentlitteratur, Lund, ISBN: 978-91-44-12314-1.

Johansson, H. (1980). *Folkrörelserna i Sverige*, Stockholm, Sober Förlag, ISBN: 91 7296 112-0

Lindgren, Å. (2001). *Rörelse i tiden – en bok om kampen för ett nyktrare Sverige*. Malmö, Sober Förlag, ISBN: 91 7296 412 X.

Moberg, O., (1983), *Karlstads Historia – Karlstad under fyra sekler*, Karlstad, ISBN: 91-970139-1-9

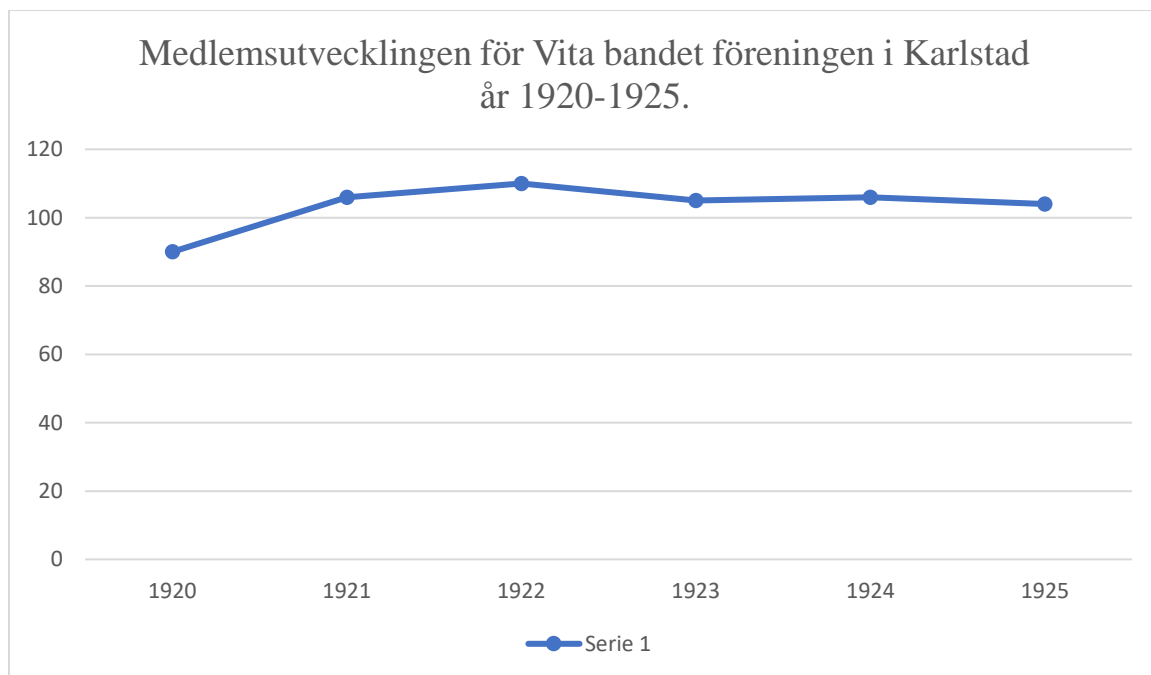
Thurén, T., (2005), *Källkritik*, Stockholm, Liber AB, ISBN: 978-91-47-05293-6

## Internet

Sedlighet, *Nationalencyklopedin*,  
<https://www.ne.se/uppslagsverk/ordbok/svensk/sedlighet> (Hämtad: 2019-05-15)

## 9. Bilagor

### Bilaga 1 – Diagram för medlemsutvecklingen. (Sida 14)



### Bilaga 2 - Medlemsantalet för Vita bandet-föreningen i Karlstad per år. (Sida 15)

År	Medlemsantal
1920	90
1921	106
1922	110
1923	105
1924	106
1925	104